Riksdagens kulturutskott
Ärende: RP233/2026 rd Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagstiftning om anordnande av småbarnspedagogik, grundläggande utbildning och fritt bildningsarbete i störningssituationer

Bildningsalliansens utlåtande om regeringens proposition om störningssituationer inom utbildningen

Bildningsalliansen välkomnar regeringens arbete för att stärka utbildningssektorns beredskap och förmåga att upprätthålla verksamheten vid olika typer av störningssituationer. Under lagberedningen har flera viktiga förbättringar gjorts. Särskilt positivt är att definitionen av störningssituationer har förtydligats och harmoniserats mellan olika utbildningsformer, att kravet på oförutsebarhet har slopats samt att bland annat cyberstörningar, energiförsörjningsstörningar och andra allvarliga samhällsstörningar uttryckligen beaktas.

Vi ser också positivt på att propositionen tydligare betonar proportionalitet i beredskapsarbetet och att utbildningsanordnarnas ansvar och handlingsutrymme förtydligas. Detta stärker rättssäkerheten och underlättar ett ändamålsenligt genomförande.

Samtidigt kvarstår flera frågor som är av avgörande betydelse för den fria bildningens verksamhetsförutsättningar och som fortfarande bör åtgärdas innan lagstiftningen slutligt fastställs.

Den fria bildningen är en resurs för beredskap och samhällelig resiliens

Bildningsalliansen vill särskilt framhålla att den fria bildningen inte enbart bör ses som ett objekt för beredskap utan också som en aktiv resurs i samhällets beredskapsarbete. Beredskapsförmåga, demokratikompetens och psykisk motståndskraft är idag centrala medborgarfärdigheter och utgör redan en naturlig del av den fria bildningens bildningsuppdrag. Läroanstalterna stärker människors förmåga att:

- agera i krissituationer
- värdera information kritiskt
- identifiera desinformation
- verka säkert i digitala miljöer
- hantera osäkerhet och snabba samhällsförändringar

Det gemensamma lärandet bygger samtidigt tillit, delaktighet, handlingsförmåga och beredskap att agera tillsammans redan innan en kris uppstår.

Den fria bildningens styrkor ligger i dess pedagogiska kompetens, lokala närvaro och förmåga att nå grupper som sällan deltar i traditionella beredskapsutbildningar. Det nationella nätverket av

folkhögskolor, medborgarinstitut, studiecentraler, sommaruniversitet och idrottsutbildningscenter utgör därför en betydande resurs för att stärka hela befolkningens beredskapskompetens.

Bildningsalliansen anser att denna roll bör synliggöras tydligare i propositionens motiv. Läroanstalterna bör aktivt inkluderas som samarbetspartner i lokala och regionala beredskapsnätverk och -planer. För detta krävs långsiktiga verksamhetsförutsättningar, stöd för samarbete samt möjligheter att utveckla gemensamma utbildningsmodeller tillsammans med myndigheter och andra aktörer.

Finansieringskonsekvenserna måste fortfarande lösas

Den viktigaste kvarstående bristen gäller finansieringen.

Det är positivt att propositionen klargör att ett tillfälligt avbrott till följd av en störningssituation inte ska betraktas som att verksamheten upphört. Detta är dock inte tillräckligt för att trygga utbildningsanordnarnas ekonomi.

För den fria bildningen uppstår finansieringsförluster när:

- undervisningstimmar uteblir
- studerandeveckor minskar
- studerandedygn bortfaller
- studerandeavgifter inte kan tas ut

Samtidigt kvarstår många av verksamhetens fasta kostnader, såsom personal, fastigheter, internatverksamhet, datasystem och beredskapsåtgärder.

Bildningsalliansen anser därför att det behövs en på förhand definierad mekanism som säkerställer att godtagbara avbrott till följd av störningssituationer inte leder till oskäliga ekonomiska konsekvenser eller äventyrar verksamhetens kontinuitet.

Genomförandet av beredskapsskyldigheten måste resurssättas

Propositionen innebär nya skyldigheter att planera, utbilda, öva och dokumentera beredskapsåtgärder. Därtill tillkommer kostnader för cybersäkerhet, riskhantering, utbildning av personal och materiell beredskap.

Vi välkomnar att det i propositionen hänvisas till organisationernas statsunderstöd och projektfinansiering. Dessa är dock inte tillräckliga för att säkerställa ett långsiktigt genomförande.

Särskilt mindre privata utbildningsanordnare kan få betydande svårigheter att uppfylla de nya kraven utan tillräckligt ekonomiskt stöd och fortbildning.

Bildningsalliansen föreslår därför att staten säkerställer:

- tillräcklig handledning
- utbildning för personalen
- gemensamma modeller och verktyg
- samt resurser som stöder genomförandet av de nya skyldigheterna.

Internat och utbildningsanordnare med flera utbildningsformer måste beaktas bättre

Bildningsalliansen anser att internatverksamheten behöver uppmärksammas tydligare. För många studerande är folkhögskolan och idrottsutbildningscenter inte bara en studieplats utan även bostad, måltidsservice och social gemenskap. Om undervisningen övergår till distansundervisning innebär detta inte automatiskt att studerandena kan lämna internatet. Alla har inte tillgång till ett annat tryggt boende.

Beredskapen måste därför säkerställa kontinuitet inte endast för undervisningen utan också för:

- boende
- måltider
- säkerhet
- studerandevård
- psykosocialt stöd
- kriskommunikation

Vidare ordnar många huvudmän flera utbildningsformer inom samma campusområde, såsom fri bildning och yrkesutbildning. Regelverket bör möjliggöra konsekventa beslut och en gemensam lägesbild så att samma störningssituation inte hanteras på motstridiga sätt inom samma organisation.

Finansieringen av distansundervisning måste tryggas i förväg

En fråga som fortfarande inte fått någon lösning gäller distansundervisningens finansiering.

För folkhögskolorna och idrottsutbildningscenter kan begränsningar kopplade till andelen distansundervisning och krav på närstudieperioder i praktiken försvåra fortsatt utbildningsverksamhet under en störningssituation.

Bildningsalliansen anser att nödvändiga förordningsändringar bör beredas samtidigt med lagen. Det är inte tillräckligt att först efter en inträffad störningssituation börja utreda behovet av ändringar.

Lagstiftningen bör redan på förhand möjliggöra flexibla undervisningsformer utan risk för finansieringsförluster när utbildningen måste anpassas till exceptionella omständigheter.

Digital inkludering måste omsättas i konkreta åtgärder

Det är positivt att propositionens konsekvensbedömningar tydligare uppmärksammar digitalt utanförskap och olika studerandegruppers förutsättningar. Inom den fria bildningen finns många studerande som:

- har begränsade digitala färdigheter
- saknar lämplig utrustning
- har svag ekonomisk ställning
- behöver språkstöd eller specialpedagogiskt stöd

För att utbildningens kontinuitet ska kunna tryggas under störningssituationer behövs konkreta stödåtgärder och riktade resurser för digital inkludering.

Sammanfattning

Bildningsalliansen välkomnar de betydande förbättringar som gjorts efter remissbehandlingen. Samtidigt anser vi att propositionen bör kompletteras genom att:

1. skapa en finansieringsmekanism för godtagbara avbrott i verksamheten
2. säkerställa resurser för genomförandet av beredskapsskyldigheten
3. bättre beakta internatverksamhet
4. trygga finansieringen av distansundervisning i störningssituationer
5. stärka den digitala inkluderingen genom konkreta åtgärder

Slutligen vill Bildningsalliansen betona att den fria bildningen utgör en viktig del av Finlands samlade beredskap och resiliens. Genom att stärka sektorns verksamhetsförutsättningar stärker man samtidigt samhällets demokratiska motståndskraft, tillit, delaktighet och förmåga att hantera framtida kriser.

Helsingfors 5.11.2026

Anna Pensar-Kuivamäki
Ordförande

Henrika Nordin
Verksamhetsledare